

FOLKLOR MILL - BIRGU

Is-Sur Ġeraldu Cacciattolo mir-Rahal Ġdid, fl-imghoddi kien joqghod il-Birgu. Jiftakar sewwa il-hajja kif kienet qabel it-Tieni Gwera Dinjija sa mis-snin ghoxrin. Guido Lanfranco intervistah fit-3 ta' Diċembru 1995, u dawn li ġejjin huma xi ftit kurżitajiet folkloristiċi mill-Birgu li ġabar minn ghandu, iżda nhallu barra il-mistoqsijiet:

Il-Maskli

“Kienu jużaw maskli tal-hadid mill-komuni. L-ahhar hamsa jew sitta kienu jkunu tal-bronż, u bil-widna, xi erbgha minnhom żghar, u wiehed kbir hafna, li kien ikun xi ghaxar pulzieri; u kienu jkunu bl-arma tal-kavallieri fuqhom. Kien jispiċċa bihom il-kbar, fit-tarf tal-pjazza. Kienu jisparawhom fejn hemm l-oratorju ta' San Ġuzepp, (il-mużew), u l-oratorju tal-Kurċifiss.

“Kien jiġi raġel, minghalija miż-Żejtun, jiġi filghodu, jintefa' taht il-hajt ta' l-oratorju tal-Kurċifiss, għall-frisk. Kien ikollu kantun quddiemu, u kien ikollu porvli iswed u ġebel tal-franka. Kien joqghod bilqeghda fuq xkora, fl-art, u jibda jimla. Il-masklu jimlih bil-porvli iswed, minn dik it-toqba ta' fuq, u jippressah bil-ġebel tal-franka...biċċiet tal-ġebel tal-franka żghar; kellu l-mazza, jibda jsammarhom, jifarrak kollox, u dak il-porvli iswed jippressa ruhu ġo dik it-toqba.

“Mbaghad kien ikollu il-porvli *paste*, pasta, i jimla dik it-toqba żghira f'genb il-masklu, taht, u jimliha b'sebghu biex isodda...u l-masklu jiġi kkargat. Meta jlestihom u jimla kollox, kien jaqbad landa biż-żernuna, bil-porvli iswed, u jaghmel serbut (bil-porvli) minn isfel, minn fejn San Lawrenz, minn fejn iz-zuntier, mal-ġenb tal-awla, l-isfel mill-mużew, u jibda jdur skond kemm ikun ghamel maskli....pero', l-ahhar wiehed jispiċċa kif niġu l-pjazza, quddiem l-istatwa tal-Vitorja.

“Fin-novena kien jispara tant, u lejlet il-festa tant; mhux dejjem bl-istess kobor. Bis-serbut jasal sal-kantuniera qabel il-Vitorja; hemm jiġi l-ahhar wiehed (masklu)... il-kbir. Jaqbad il-maskli, u jibda jpoġġihom ma' dak is-serbut, nghidu ahna kull sitt pulzieri. Dik it-toqba li għedtlek isodd (bil--*aste* tal-porvli), dik jaghmlha fuq il-linja tas-serbut, biex malli jaqbad is-serbut tal-porvli, iservi ta' *fuse*. Jaghmel kemm irid, sakemm jasal sa fuq,..... kull sitt pulzieri jaghmel wiehed; l-ahhar hamsa jew sitta kienu jkunu l-kbar. Kien ikun hemm aktar minn mija...hafna...bhal musketterija tal-lum tiġi.

“Fejn dik il-pjazzetta, minn fejn jibda, kien jaghmel mhux serbut wiehed...kien jibda jdur, u jibqa tiela' sal-kantuniera quddiem il-Vitorja; .... jispiċċa bil-kbir li jghidulu tal-widna. Hemm kien hemm daqsxejn ta' hanut żghir, kien hemm wiehed ibiegh il-haxix (nghidulu iċ-ċiċċajun); dan, f'Awwissu kien żmien it-tuffieħ, kien jaqbad tuffieħa, kien ipoġġiha fuq il-kbir...u konna naraw dik it-tuffieħa, x'hin jispara, toghla... X'hin iddoqq il-mota, kien iqabba minn naha t' isfel, u jibqa tiela ma' dak is-serbut...”

Il-Ballun tal-Hamiem

“Dak li nghidulu l-ballun, kien ikun f'nofs il-pjazza...fi tfuliti niftakru dejjem, jien...issa ghandi 71 sena... Il-kolonna l-istess wahda...kienet tkun fil-pjazza, bejn (l-istawi) tal-Vitorja u San Lawrenz. Kienet tkun kolonna u kien hemm speċi ta' ballun, jinfetah f'xi erbgha flieli jew hamsa...dan kienu jpoġġu xi żewġ pari hamiam fih...kont tfał, jien...u jaghmlu fuq bil-miċċa tal-musketterija, u jaghmlu biċċa musketterija minn fuq, minn fejn jinghalaq...(ghax jinghalaq minn fuq, kien)...bil-musketterija niezla l-isfel... Malli jasal il-marc fil-pjazza, jaharqu l-musketterija ....mill-art....u tibqa tiela matul il-kolonna sa fejn hemm il-ballun....malli tasal fuq, kien ikun hemm

dik il-miċċa marbuta mal-flieli; kif tinharraq jaqghu dawk il-flieli u johorġu l-hamiem...titfaċċa statwetta fin-nofs...Ghadha tintuza sal-lum, dik..."

Hruq tas-Salib f'Sibt il-Ghid

"Sibt il-Ghid kien uniku...L-ebda parroċċa (ohra) ma kienet taghmel il-marċ ta' Kristu Rxoxt f'Sibt il-Ghid.... F'Sibt il-Ghid kien johroġ Kristu bil-marċ minn San Lawrenz, u jiġru bih; Il-Hadd filghodu kienet tohroġ proċessjoni fis-7.00am jew fis-7.30am bi Kristu Rxoxt, terġa...ma kienx ikun hemm banda;...is-Sibt kienet tohroġ il-banda. Il-Hadd kienu jghaddu bi Kristu Rxoxt bi proċessjoni żghira...b'xi żewġ qassisin u abbatini...; idawruh id-dawra, tidhol il-knisja, u ssir il-quddiesa solenni tal-Ghid f'xi t-8.00am. Is-sibt bil-marċ u jiġru bih, u il-Hadd bi proċessjoni żghira.

"Dak iż-żmien kienet użanza, li (f'Sibt il-Glorja) il-Lunzjata kienet iddoqq il-Glorja qabel San Lawrenz, f'xi t-8.00am jew it-8.30am. X'hin iddoqq il-Glorja, il-Lunzjata, tad-Dumnikani, kien ikollhom dak is-salib li kien jiddendel fil-kunvent kif titla't-taraġ,...salib taż-żebbuġ, imbierek is-sena ta' qabel...johorġuh u jaharquh quddiem il-knisja, f'nofs it-triq...qabel jasal l-Irxoxt, li kien jghaddi minn fuqu..."

L-Ghaġuza

"(Fil-Birgu) f'Sibt il-Ghid dejjem jghidu li kienu jwaddbu l-ghaġuza minn fuq il-kampnar tad-Dumnikani; kelli n-nanna, li kieku ghadha hajja, illum ghandha xi 130, kienet issemmiha din. Sqallija komuni din...nahseb li kien hemm xi patrijiet li ġabu din ta' l-ghaġuza....

It-Trajbu u l-Hġejjeg ta' San Ġwann

"Fil-hġejjeg, il-Birgu kien imqassam...bid-distretti, biex ngħid hekk. Fuq is-sur tal-Kurdara kienu jaghmlu huġġieġa ta' din in-naha...Mbaghad kien hemm Il-Misrah...hemm kien hemm bini mwaqqa...ngħidulu Il-Mahruq, ahna... Fuq is-sur tat-Toqba, iż-żaghzagħ tal-Mandraġġ kienu jaghmlu ohra kbira (huġġieġa). Dawn kienu jkunu hġejjeg kbar hafna....kienu jahsbu għalihom qabel.; (ukoll), minn kellu saqqu bil-baqq kien jehles minnu...u sigġijiet... Kien hemm ohra dawk il-jumejn... Mara xiha, filghaxija, ma kienetx tista' toqghod barra b'sigġu...ghax jghaddu t-tfal...jekk isibuh jehduhulha....hekk kienet, kulhadd..."

"Kien hemm il-pika bejn id-distretti min jaghmel l-akbar huġġieġa... Ma' genbi kien hemm mara, Marija iż-Żigolotta, u din kienet taghmlilhom it-trajbu....niftakarha taghmlilhom....forma ta' raġel...qalziet imqatta' u ġlekk imqatta'...timlihom bit-tiben...u xi kappell imqatta' frasu. Konna nsibu sigġu, npoġġuh fuq nett, fuq il-borġ ta' l-injam... inhalluh bilqegħda hemm....U kulhadd jiġri biex jara it-trajbu jinharraq....

Tat-Tanbur u tal-Flawt f'Sibt il-Ghid.....

"Fil-Birgu, f'Sibt il-Ghid f' nofsinhar, kien johroġ bit-tanbur u bil-flawt idur (mat-toroq)..... u kemm halaq tfal jiġru warajh u jghajtu... Dawk l-istess li kienu jdoqqu l-flawt fil-Ġimgha l-Kbira; kienu johorġu jdoqqu f'nofsinhar is-Sibt, u il-Hadd.

.....U fl-ewwel tas-sena

"F'nofs il-lejl, kien johroġ it-tanbur wahdu, idur mat-toroq. Kienet użanza, niftakarha, pero' nqatghet qabel il-gwerra, li kienu jaghmlu l-ġir fuq l-ghatba, per eżempju ta' xi avukat, tabib....Fi tfuliti niftakarha...ġie li rajt il-ġir fuq xi ghatba fl-ewwel tas-sena. F'nofs il-lejl kien johroġ tat-tanbur..... idur mat-toroq.

U-Kratelli tal-Karila'

"Qabel il-gwerra kienet ghadha ssir (il-pro essjoni) lal-liatcllanza tal-Karita', II-baCir kien jerfghu fuq rasu wiehed li ma IcieOX lralell...kien iqabbcJu il-lralell. 11-ba ir kien ikun proprietà' tal-IYatell. Dak li jerfghu jilbes ta' fralrell ukoll ...ilibbsuh. U-fralrell kien ikollu tilci niieghu, i ommlu - inglu....u t-lilel liebes ta; fralrell bhalma kienu jlibbsu lit-tfal ta' Santa Rita u la' 1-A jomu....; qabel hekk kienu. Il-fratell bix-xemgha, it-tifel i/ommlu - inglu, u 1-iehor bil-ba ir, ...bil-hob ta¹ 1-injam. Meta tidhol il-pro essjoni, waql il-fun/joni, kienu jqassmu 1-hob lill-fqar.

U-FigoUi

Il-figolli, dak i - mien kienu jkunu is-Sirena, il-IIuta, il-Qoffa u d-Dghajsa . (dawk) li kienu I-importanti. Il-bajda ta' fuqhom ma kienetx tkun ta - ikkulata. Kienet la/zokkor, forma ta' nofs bajda...mi bugba hamra...Bicx tixtri bajda daqsxejn wahda (ahjar) il-Belt kont trid tmur. Nofs bajda fuq il-ngolla...m'hemmx fidda maghba....hamra. Meta konna naghmluba fil-familja, il-bajda konna ni bghuha hamra bil-karta tat-tajr... Nghamlu bajda mghollija u ni bughlia hamra, dejjem; imma 1-importanti (kienu) is-Sirena, il-Qoffa, il-IIuta u id-Dghajsa...

*

Tac-Cippitatu

F'Sibt il-Ghid, kienu jarmaw fil-pjazza tilari, dawk li jdawwru i - ippitatu. Hemmekk biss kien ikun hemm 1-Irxoxt F'Sibt il-Glorja, allura kienu jin emghu in-nies....il-Iiadd ma kienux.I - ippitatu kien ikun ta' 1-injam. Kien ikun hemm lilar g ir bil-figolli, ujdawwru gball-figolla; ittih numru li trid, ujekkk jitla' itik figolla jew tnejn, skond kemm tilghab Xi sitt habbiet in-numru....

Is-Snajja Spi aw...

Spi aw kollha mill-Birgu. Spi a 1-Kaldaran (*W-coppersmith*), kien armât hdejn il-knisja tal-Karmnu. Kien hemm il-buttar li jaghmel il-btieti, il-haddied, skulturi tal-injam, kurdara, induratur.... Is-Sur ta¹ San Gwann jgbidulu is-Sur tal-Kurdara...L-ewwel kien hemm familja Ferri i,...u Bormla... u warajhom ew Tal-Mosti...sa qabel il-gwerra. Kien hemm il-Kammanajsu,jqabbdud idawwar ir-rota (tal-kurdar), u kien iqabbdud wkoll il-mastrudaxxa, labi fejn kont noqgbod jien, biex idawwarlu it-tom...ma kienx bil-mutur...kien bl-imrad, idawwru bir-rota kien itih xi a a u jdawwar hemm ukoll